

«KÖTÜLÜK ÇİÇEKLERİ» Nİ NASIL OKUMALI

JEAN CAMBORDE

Fransız Dili ve Edebiyatı Profesörü

Adı kötü konmuş "Kötülük Çiçekleri," ni kötü okuyoruz. "Kötülük Çiçekleri," ne kötü ad konmuş dedim; çünkü, şairle Hippolyte Babou¹ arasında geçen bir kahvehane konuşmasına borçlu olduğumuz bu saldırgan ad, ancak şiir kitabının bazı parçalarının, o da önemi az olan dış görünüşüne uygun düşüyor. "Kötülük Çiçekleri," ancak "Destruction," dan romantik bir renk ve süs olan "L'Amour et le Crâne,"² a kadar devam eden on bir parça şiire uyan bir isim, daha doğrusu bir ikinci isimdir. Umumî efkâra karşı sebepsiz bir meydan okuyuş olan bu iki kelimenin şahadetiyle bütün eser hakkında bir hüküm vermeğe kalkışır da, "Kötülük Çiçekleri," nin adı anılınca gözümüzün önünde acqua toffana ve başka daha keskin ağılar saçan zehirli yüksük otları, mariz orkideler ve acayip bitkilerden meydana gelmiş bir çiçek bahçesi canlandırırız, fransız edebiyatında şimdiye kadar yapılmakta olan en büyük yanlışlığı biz de yapmış oluruz. Baudelaire adı etrafında dolaşan bu can sıkı zarar vericilik ve ahlaksızlık efsanelerinden esas itibarıyla mesul bulunan, Baudelaire'in, kendisine ne meziyetinin, ne de anlayışının hakemediği bir paye vererek şiirlerini ithaf ettiği, "Fransız edebiyatında üstad büyücü," Théophile Gautier'dir³. Gautier, "kendisi için dış âlem mevcut olan," bir şairdir, - bunu söyleyen kendisi, sözünde talii yaver oldu -, onunla ilgisi olan şu şeyi de biz söyleyelim, onun için mevcut olan bir âlem varsa o da yalnız bu âlemdir. Diğer taraftan anlayışsız isim babası olduğu bu eseri halka tanıtmak için kaleme aldığı mukaddemede şatafatlı bir parça yazdı, bu parçada evvelce kendisinin Baudelaire'in batırmak için Philistin'leri, Mademoiselle Maupin'leri⁴ yazmış olduğunu, Baudelaire'in şiirinde ilerlemiş çürümenin rengini, sızan safranın öd rengindeki sarılığını, veba bulutlarının kurşunluğunu, arsenyat dö sut kokan madenlerin zehirli yeşil rengini, cehennemnin bütün kazanlarında tekrar tekrar pişmiş ve kızarmış katranların

¹ 1855 haziranının birinci günü la Revue des Deux Mondes tarafından yayımlanmış olan on sekiz parça şiir bu adı taşıyordu.

² Bu şiirler şunlardır: La Destruction, Une Martyre, Lesbos, Femmes Damnées, Les Deux Bonne Soeurs, La Fontaine de Sang, Allégorie, La Béatrice, Les Métamorphoses du Vampire, Un Voyage à Cythère, L'Amour et le Crâne.

³ Asıl ithaf şu şekilde başlar: «Au poète impeccable....»

⁴ Th. Gautier'nin romanı, baş tarafında ahlâkın ve sanatın ilgileri adlı bir önsöz ile 1835 de yayımlandı.

renklerini keşfettiğini unutmuş görünüyor. Bizim eski resim talebesinin zengin paletini ve söz ustalığını bir tarafa bırakırsak, kendi sözünü beğenip tenkit teşebbüsünü unutan Gautier'nin bu hükmünde nazarı itibara alınacak hiç bir taraf yoktur. Baudelaire'i tefsir eden her kesin ilk vazifesi, her şeyden evvel bu cabadan verilmiş ahlâksızlık ve kötülük zevki ittihâmından onu kurtarmaktır. Mallarmé'nin "Le tombeau d'Edgar Poe = Edgar Poe'nun mezarı," adlı şiirde yana yakıla anlattığı şey Baudelaire'in başına gelmiştir:

*Tel qu'en lui-même enfin l'Eternité le change
Le Poète suscite avec un glaive nu
Son siècle épouvante de n'avoir pas connu
Que la mort triomphait dans cette voix étrange.
Eux, comme un vil sursaut d'hydre ayant jadis l'Ange
Donner un sens plus pur aux mots de la tribu,
Proclamèrent tout haut le sortilège bu
Dans le flot sans honneur de quelque noir mélange...^{5 6}*

Tetkik edilince bu ittihâmın yersiz olduğu anlaşılıyor. Her kesce tanınan meydan okumak ve alay etmek zevki, halktan nefreti-züppeliğinin, öküz kanı rengindeki kırvatlarının ve toz pembe eldivenlerinin biricik sebebinin teşkil eden âdeta bir mezhep haline koyduğu - nefreti ile Baudelaire'in kendisi de bizi bu ihtimama inandıрмаğa uğraşmamış değildir. Fakat şiirinde öyle bir eda var ki, bizi yanıltmıyor. Eserinde karşı karşıya bulunduğumuz bir kanlı savaş var, takip edilip sıkıştırılmış bir adam kendi kendisiyle gırtlak gırtlagağdır, elde bıçak vampirlerle vuruşuyor; bu, iyi ile kötünün, rezaletle faziletin, spleen ile ideal'in, madde ile ruhun, ahlâksızlıkla saflığın, cennetle cehennemin bu, soluk soluğa bir şiirin amansız ahenkli amansız duellosu; bütün bunlarda şiddeti hügovari basit tezatların şiddetini geçen ve yürekler parçalayan bir acı var. Aldanmıyalım, bu kitap bir oyun değildir! Dante ile Pascal, yalnız ikisi, Dante sanki kendisi bahis mevzuu değilmiş gibi serin kanlılıkla, Pascal bahis mevzuu olan kendisi ve herkes olduğu için endişe ile, fakat her ikisi de inançla böyle bir kalbe işleyişe erebilmişlerdir. 28 şubat 1866 da⁷ ölümünden bir gün evvel Jacques Ancelle'e⁸ şair tarafından yazılmış bir mektupta, bizde hiç bir şüpheye yer bırakmıyacak şekilde şöyle deniyordu: "Bütün düşüncemi, bütün kalbimi, (kıyafet değiştirmiş) bütün inanımı, bütün nef-

⁵ Stéphane Mallarmé: Le Tombeau d'Edgar Poe. Poésies: éd. complète de 1921, N. R. F.)

⁶ Bu şiirde Mallarmé Edgar Poe'dan bahsederken onun şiirindeki derin mânayı halkın anlamamasından ve haksız yere ahlâksızlıkla ittihâm etmesinden şikâyet eder.

Edgar Poe'nun ölmezler sırasına girmeğe lâyık bir kimse olduğu ancak ölümünden sonra anlaşılabilmişti.

⁷ Namur'e yaptığı uğursuz yolculuk 1866 martındadır. Şair 31 Ağustos 1867 de öldü.

⁸ Baudelaire: Lettres, 1841-1866, (ed. 1907).

retimi bu dehşetli kitaba koyduğumu, onda her kesten daha fazla bir şey bulup çıkaramıyan size söylemiye bilmem ki lüzum var mı? Şurası da doğru ki ben bunun âksini yazacağım, bu kitabın sadece bir sanat, bir yapmacık, bir hokkabazlık kitabı olduğuna en çok sevdiğim kimselerin başı için yemin edeceğim ve dış çeken bir kimse gibi yalan söyleyeceğim.,,

İşte onun kitabını saygı ile okumağa, artık bir veya bir çok açık saçık hayaller arayarak sayfalarını gelişi güzel çevirmemeğe bizi teşvik edecek bir çok şey. Bu kitap ne kötümserliğin her zaman yanında taşınacak, ne sefih kimselerin, ne de serkeş ruhluların yataktaki okunacak kitabı değil, acıklı tecrübenin, insan hakkındaki bilginin bir hülâsasıdır: "Kötülük Çiçekleri,, adı, bu çiçekler bir adamın kötülük şuurunun ta derinliklerinden, vicdan azabının kamçısı altında koparılmış çiçekler oldukları için kitabın adına uyabilir, yoksa şairin dediği gibi hastalıklı çiçekler oldukları için değil. Bir damla kanla hayat bulmuş bu çiçekler, kelimenin tam mânası ile kötülükten fıskırışlardır: Vicdan azabı şiirleri, günah şiirleri, ümitsizlik şiirleri, bile bile işlenen günahların şiirleri, cehennem azabı şiirleri. Çok zaman bunları sonuna kadar okumağı ihmal ederiz. Son kıtaları öc almadaki şiddette Agrippa d'Aubigné'nin ilençlerini, Bossuet'nin peygamberce sesini haydi haydi geçen işte meşhur "Les Femmes Damnées = Cehennemlik kadınlar,, şiiri :

*« . . . Descendez, descendez, lamentables victimes,
Descendez le chemin de l'enfer éternel;
Plongez au plus profond du gouffre où tous les crimes,
Flagellés par un vent qui ne vient pas du ciel,
Bouillonnent péle-mêle avec un bruit d'orage;
Ombres folles, courez du but de vos désirs;
Jamais vous ne pourrez assouvir votre rage,
Et votre châtement naîtra de vos plaisirs . . . »⁹*

Dünya şiirinde bu ayarda mısra pek de çıkmaz : Bunların yanında Milton'unkiler kof kalır, Aubigné'ninkiler gümbürder, bağırır çağırır, üstelik de bizi aynı heyecanla sarmaz. Yalnız çok defa Baudelaire ile beraber anılan Dante, "L'Enfer - Cehennem,,in beşinci şarkısının sonunu teşkil eden emsalsiz terselerde bize yüksek şiirin alâmeti olan mukaddes ürpertiği veriyor¹⁰.

⁹ « . . . Ey zavallı kurbanlar, ininiz, haydi inin,
İlerleyin yolunda bu sonsuz cahennemin;
Gökten inmiyen bir rüzgârla kamçılanıp,
Bir fırtına gürültüsüyle karma karışık
Bütün cürümlerin fıkırdadığı çukurun en derin yerine inin,
Ey çilgün hayaletler koşun yerine getirmek için zevkinizi;
Dindiremeyeceksiniz arzunuzu hiç bir zaman,
Cezanızı doğacak kendi hazlarınızdan . . . »

¹⁰ André Suarès : Trois grands vivants (Cervantes, Baudelaire, Tolstoï)

Bir eserin anlatmak istediği şeyi keşfetmek için, bazan ondaki niyeti bulup çıkarmak gerekir. Proust'un eserinde göze çarpan intizam-sızlığın, son ciltlerin aydınlatmasıyla, muntazam ve ölçülü bir şekilde hatıranın duvarlarına kazılmış gül tezyinatına benzer mükemmel bir tertiple yapılmış bir eser olduğunu meydana çıkarması gibi. Şairâne ifade mükemmel bir kompozisyonun icaplarına uymayabilir; fakat bir hayatı anlattığı yahut hakiki bir düşünceye tercüman olduğu vakit sayısız isteklere cevap vermek zorundadır :

Eğer bizce "Orientales,, in pilânının pekte önemi yoksa "Rayons et des Ombres - Işıklar ve Gölgele,, inkile biraz daha fazla ilgileniriz; şayet "Odes Funambulesques,, i okurken güdülecek sıra belli değilse, "Destinées - Mukadderat,, inkinin önemi vardır. Şuhalde "Les Fleurs du Mal - Kötülük Çiçekleri,, nin tertibinde bozulmaz bir sıra, bir dereceleme, okuyuşta esas tutulacak bir yön var mı? Hakikatı söylemek gerekirse, şair fikrinde önceden tasavvur edilmiş bir nizama tam mânâsıyla uyar gibi görünmüyor, şiirlerinin vaziyeti sert kaidelere boyun eğmiş hissini vermiyor: Bununla beraber aralarında uzak tarih farkları olan ve onbeş yıllık bir geçmişte bulunan ilk şiirleri bir sıraya koymak zorunda oluşunu gözönünde bulundurmamız gerekiyor. Acaba bundan ötürü mü Henri de Régnier mükemmel bir anlayışla yazılmış bir önsözde¹¹ kitabın "nazarı kaidelere uygun olarak tam ve muntazam bir şekilde kaleme alınmadığını,, fakat daha ziyade indî denebilecek bir tertibe, oldukça sunî bir sıralamaya göre çeşitli guruplara ayrılmış, şüphesiz hayran olunacak, bir şiir kitabı olduğunu iddia edebildi? Euréka¹² müterciminin parlak zekâsına vakıf olunca insan bu zekânın kendi çiçeklerinden demet yapmak vazifesini tesadüfe havale etmiş olmasına güç inanıyor. Bahse konu olan kitabın Baudelaire'in hayatının kitabı olduğunu bildiğimiz kadar, basım işinin en küçük teferruatına beş ay ne titiz bir itina ile nezaret ettiğini ve kitap bastırma hususundaki özenini pek ileriye vardığını da öğrenmiş bulunuyoruz.

Bu sözün söylendiği tarihten itibaren bazı kimseler şiirlerin sırası tertipte zarurî olan esasa uymuyor diye düşündüler; "Kötülük Çiçekleri,, nin mimârisi hakkında bir kitap bile yazıldı. Sanırım ki buna eserin iç örgüsü demek daha iyi olurdu. Biz şairin peşine takılıp korku veren gölge yığınlarının bazan ayağımızı dolaştıracak olan, fakat güzel fecirlerin sırlı ışıklarının geçtiği ve can verdiği bu kubbenin iskeletine girmeyeceğiz. Çünkü Baudelaire "riyakâr okuyucuyu, kendine benziyeni, kardeşini,,¹³ bir yolculuğa fakat

¹¹ H. de Régnier : Les Fleurs du Mal, textes de 1857, 1861, 1868, avec les variantes, Les Maîtres du Livres, 1911.

¹² Traduction d'Edgar Poe, 1856 - 1865, 5 cilt (Histoires et Nouvelles Histoires Extraordinaires, Aventures d'Arthur Gordon Pym; Euréka; Histoires grotesques et sérieuses.)

¹³ Les Fleurs du Mal, başlangıç şiiri; « Au Lecteur ».

cenup denizlerine rahat rahat kayıp giden yelkenleri şişkin bir gemi-ninki gibi¹⁴ sallantısız geçen bir yolculuğa değil, bir ağır ve yorucu keşif seyahatına, iç sıkıntısının, şuurun, vicdan azabının, başşehirin, yakın ölümün yalancı cennetlerinin derinliklerinde bir nevi meşakkatli yürüyüşe çağırıyor. Adım başında bir su birikintisi, bir güneşli yer gördüğümüz bu gölgeler âleminde, gecenin sonunda yapılan bu yolculuk, Odyssée ve Enéide'deki cehenneme inişlerden daha çok, Baudelaire'in eserine vereceği adı, -zaten bunu düşünmüştü- Dante'nin gittiği yoldan gidip bu defa dinî gelenekle şöyle böyle görülmüş, renksiz ve cansız, acısız ve sevinçsiz, aynı zamanda kendinden geçişi, tövbesi olmıyan¹⁵, Limbes'lere dalmasına müsait bulunan bu yarı dinî, yarı din-siz adı hatırlatıyor.

Floransa'lı şaire Virgile'in yol göstericilik etmesi gibi, kayıptan haber vericinin rehberliğiyle indiğimiz birinci kısım Spleen ile Idéal'in bir birini amansız kovalamasıyla insanlığın acıklı halini anlatan kısımdır. Bazılarının bütün eserin başında görmek istedikleri bu ünvan, bir yüz kadar şiiri ihtiva eder. Şiir kitabının başlangıcında bulunan "Bénédiction-Takdis,, ve ondan sonra gelen "Albatros,, şiiri, romantikler tarafından uzun zaman bahse konu edilmiş olan şairin cemiyetteki mevkii meselesini ortaya koyar. Fakat Albatros, antoloji yazarları gücenmesinler, Baudelaire'in en kötü şiiridir; - ne ön plânda gelen sembolizmini, ne de hakikî bir onsekizinci asır malı olmıyan eskimiş mecazlarını severim-, hem de bu şiirde şairin inancı yok. Baudelaire bir nevi vahşi cürüm ortaklığı içinde, güzel bir ad olan kardeş adını okuyucuya vermemiş miydi, eğer okuyucuyu bu yolda sürüklüyorsa, ideali bu müthiş arayışın yalnız şairin payına düşen bir şey değil, tükenmiyen bir istekle güzel'e ermek istiyen, fakat bir kötürümün topallayışı gibi, mütemadiyen çamura yuvarlanan, düşmeğe mahkûm Icare'ın, insanın da hissesi olduğunu bildiği içindir. Bu mazi olan bir hayatı¹⁶ tekrar bulmak istiyen, Yükseliğe¹⁷ doğru atılan, Güzelliğe¹⁸ çarpan, kendisini esir eden¹⁹ yahut, Spleen²⁰ ile ve mukadderatı keşfeden Saatin²¹ hasiscesine dağıttığı zamanla yeniden çarpışmak için, ancak bir şimşek çakışı kadar kısa bir vakit kaçabildiği, içinde bulunduğu vaziyeti²² yükseltmeğe müsaade

¹⁴ Baudelaire: Les Fleurs du Mal, «Le Beau Navire», (4. 5, 6 nci mısra)

¹⁵ (Bak. Jeane Pommier: La Mystique de Baudelaire)

¹⁶ Les Fleurs du Mal: Şiir XII. La Vie Antérieure.

¹⁷ Les Fleurs du Mal: Şiir III. Elévation.

¹⁸ Les Fleurs du Mal: Şiir XVII. , XXII. La Beauté, - Hymne à la Beauté.

¹⁹ Les Fleurs du Mal: XII. inci şiirden XXIX uncu şiire kadar (Cycle Jeanne Duval)

²⁰ Les Fleurs du Mal : Spleen, 79, 80, 81, 88 inci şiirler.—Obsession, 82 inci şiir —Le goût de Néant, 83 üncü şiir. — Alchimie de la Douleur, 84 üncü şiir.

²¹ Les Fleurs du Mal : Şiir 88, l'Irrémédiable. — Şiir 88, l'Horloge.

²² Les Fleurs du Mal : Şiir XII, Semper Eadem. Şiir XLIII, Que diras-tu ce soir Şiir XLV, XLVII, XLVIII, XLIX, (Cycle de Mme Sabatier). Şiir LVI, LVII, LVII, LIX (Cycle de Muarie Daubrun).

eden kadına rastlıyan, yolu Fenerlerle²³ aydınlanmış insandır.

İkinci kısım bir rezalet kumkuması, ve küçük dünya olan Paris'dir. Orada Baudelaire zevkle ilerler; çünkü "eski başşehirlerin²⁴ dolambaçlı kıvrıntılarını,, herkesten iyi tanır, "pancurları sarkık viranelerinde,,yahut "gürültüsü kafa şişiren sokakta,, eski mahallelerin boyunca, tesadüflere göre, zaman zaman ümidetmek sonra ümitsizliğe düşmek için aynı sebepleri bulur. Üçüncüsü şarap, unutmayı veren kolay ve ağır sarhoşluk kısmıdır. Dördüncüsü kötülüğe, vücut günahına, bile bile işlenen kabahata, en pervasız on iki şiirin bulunduğu Lesbos'dan meş'um Cythère'e kadar olan şehvetli vaziyetleri, yahut ölümlere ait teşbihleri canlandıran kısım; fakat bunlarda işret şarkısının geçici zafer neşesi altında pişmanlığın derinden gelen sesinin inlediği her zaman duyulur. Biraz daha inelim: Beşinci kısımda, isyan kısmındayız; bu kısımda bile bile yaptığı satanizmi yapmacıklıdır. İblis'den istediği yardım Tanrıya yalvarışını gizlediği için hakikaten acıklıdır. İşte nihayet ölüm kısmı; biz de yolculuğumuzun sonuna geldik.

"Les Fleurs du Mal-Kötülük Çiçekleri,, ni "la Divine Comédie- İlahî Komediya,,ya yaklaştıran cazibeli şey yeter derecede görülüyor²⁵. Mademki şiir mecmuasının tertibi şairin düşüncesinin mahsulüdür, lirik âlemi keşifte de onu adım adım takip ettik diye kendi kendimize söylemekten ve böylece elde bir vasıta olmasından seviniyorsak da memnuniyetsizlik duymaktan da kendimizi alamıyoruz. Kitap bitmemiş, tamamlanmamış hissini veriyor: Bazı konular ötekilerden daha fazla işlenmiş; şair çalışmasını tam mânasiyle tamamlayamamış; gönül isterdi ki muhtelif kısımlar arasında bir denklik olsun. Şüphesiz Baudelaire ikinci bir şiir mecmuası teşkil edebilecek kadar fazla şiir yazamamıştı: Kötülük Çiçekleri'ne yeni çiçekler katmaktan başka bir şey yapamıyordu; başka yazdığı şeyler, "Poèmes en proses,, lar, "Mon coeur mis à nu,, hep "Fleurs du Mal-Kötülük Çiçekleri,, dir; yalnız anlatış tarzı değişmiştir. Zaten "Supplément aux Fleurs du Mal-Kötülük Çiçeklerine ilâve,, başlığı altında toplanmış şiirler bir sıraya konabilir, her biri kendi yerine konarak pekâlâ eserin kendisini tamamlayabilir. Şiirlerin projelerine gelince, Julien Green'in²⁶ yaptığı gibi biz de Baudelaire'in bu taslakları bitirmek ve mükemmel bir hale koymak için ne

²³ Les Fleurs du Mal : Şiir VI, Les Phares.

²⁴ Les Fleurs du Mal : Şiir 94, Les Petites Vieilles, (V. I).

²⁵ André Suarès'in güzel bir anlayışla yazılmış tetkikinde evvelce işaret ettiğimiz bu yakınlık A. Thibaudet'nin «Histoire de la littérature française de 1789 à nos jours» adlı eserinde de, şaire ayırdığı bahisde var. Orada şöyle deniliyor: «Dante'nin Cehennem, Araf, ve Cennette yaptığı üç yolculuktan sonra bir dördüncü yolculuk: Floransalı şairin Parisli şairde devamı» (2ème Partie: La Génération de 1850, chap. IV).

²⁶ Julien Green, Journal (I, II), 1939 Şubat: Baudelaire'in «Dünyanın sonu» yahut «İssiz bir şehirde bayram» hakkında yazabileceği şiiri asla okuyamayacağımızı düşünmek hakikaten büyük bir üzüntü mevzuu oluyor.

kuvvet ne de vakit bulamamasından şikâyet edebiliriz. Şu da varki biz de tatmin edilemiyoruz.

Şairin kendisi tarafından teklif edilen gidiş yönü eserin mânasını tâhlilde yetmiyor : Bu bir coğrafi keşif, kitabın içi hakkında dıştan yapılmış bir gözden geçirme, bize eserin anahtarını vermiyen bir çabuk bakıştır. Dahası var, klâsik terbiyenin, hangi cinsten olursa olsun, sanat eserleri önünde bizi deyivermeğe zorladığı açığa vurulmamış bir denklik ve uygunluk isteği bunu yeter bulmayacaktır: Bu çeşitli kısımlar hiç de eşit değil; sonra estetik zevkimiz, bu kısımlarda, dinî tablolarla "Çarmıhtan İniş," adı verilen kompozisyona benzer ahenkli bir terkip bulamadığı için tatmin edilemiyor.

Şairin de, belki farkında olmadan bize teklif ettiği, çünkü sanatkâr ister istemez eserine hükmedemez ve sesinin nerelere erişeceğini bilmez, takibedilecek bir başka yol karşımıza çıkıyor. Bir az evvel şikâyet ettiğimiz o denksizlik bile değerli bir işarettir. Eğer Baudelaire birinci kısma, Spleen ile Idéal'e en büyük yeri vermiş bulunuyorsa eserin can alacak noktasının burada olmasındandır : Bu, Baudelaire'in şiirine hâkim olan ve ahenk veren insanlık isteklerinin med ve cezridir; insanın şöyle diyeceği geliyor : Suda boğulmak üzere olan bir adam ölüm gelinceye kadar yaşama iradesinin iç güdünden gelen, bilinmiyen kuvvetleriyle itilerek ayağını dibe vuruyor ve inatla suyun yüzüne çıkıyor; bu aynı zamanda arzuların tatmini ve onun peşi sıra gelmeğe alışmış olan nefretin ileri atılışı ve düşüşüdür; bu nihayet ve bilhassa, küllerinden yeniden doğacak olan, çünkü bu şiir ziyadesiyle maddî ve uzvîdir, arzunun doğuşu ve ölüşüdür. Orada, hemen deriyle bir hizada hayatın kaynağı, iç güdülerin çarpışımın titreyişi, hattâ nefes alış görülüyor.

Eserde şiirlerin işgal ettiği yerin pek az önemi vardır. Önemli olan şey, bu şiirlerin, insanın ve -lirik ifadenin yürekler parçalayan sağlam temeli olan - çektiklerinin şairce anlaşılması esasına dahil midir; ileri atılış ve kaçış, hülyada ümid şiirleri arasında mı sayıldıklarını yoksa düşüşü, gerçek sahasında yeniden batışı mı anlattıklarını bilmektir : Çok defa metafizik olan endişenin yol göstericiliğiyle eserin anahtarını bulabileceğiz ve üç bölmeli suru, şurun üzüntüsünü, kaçışın hummasını, vaz geçişin ümitsizliğini kuşatan bu şiir ülkesine doğru yöneleceğiz.

Necdet BİNGÖL

*Fransız Dili ve Edebiyatı Enstitüsünde
İlmî Yardımcı*